

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wspólnych inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego na rzecz rozwoju zrównoważonego (opinia z inicjatywy własnej)

(2011/C 21/02)

Sprawozdawca: **Raymond HENCKS**

Dnia 16 lipca 2009 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

wspólnych inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego na rzecz rozwoju zrównoważonego.

Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 6 maja 2010 r.

Na 463. sesji plenarnej w dniach 26–27 maja 2010 r. (posiedzenie z 26 maja) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 146 do 5 – 2 osoby wstrzymały się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Wyzwania w zakresie zrównoważonego rozwoju, uwydatnione przez kryzys finansów publicznych, są na tyle niepokojące, że społeczeństwo obywatelskie powinno zmobilizować się do wsparcia decydentów politycznych, a także koniecznych przemian gospodarczych i społecznych oraz przywrócenia równowagi finansów publicznych.

1.2 Wychodząc poza rozważania naukowe, powodzenie decyzji politycznych zależy w dużej mierze od tego, czy są one do przyjęcia dla społeczeństwa obywatelskiego, które to powinno zostać ściśle zaangażowane we wszystkie etapy wdrażania polityki zrównoważonego rozwoju, w warunkach większej przejrzystości w podejmowaniu ostatecznych decyzji i zobowiązań.

1.3 Udział społeczeństwa obywatelskiego w opracowywaniu ambitnej polityki zrównoważonego rozwoju powinien uzyskać odpowiednią strukturę, jeżeli ma on być skuteczny i jeśli nie chcemy dopuścić do przekształcenia go w instrument populistyczny.

1.4 W świetle przedstawionych poniżej rozważań i sugestii EKES domaga się, aby udział społeczeństwa obywatelskiego i dzielenie się wiedzą zostały uwzględnione w przeglądzie strategii zrównoważonego rozwoju w 2011 r., w szczególności w postaci planu działania, zachęt finansowych i publikacji sprawdzonych rozwiązań w zakresie wspólnych inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego.

1.5 Ponadto EKES jest zdania, że zrównoważony rozwój powinien zająć istotne miejsce w strategii Europa 2020 r.

2. Przedmiot opinii z inicjatywy własnej

2.1 „Ziemi nie odziedziczyliśmy po rodzicach, lecz wypożyczymy ją od naszych dzieci”. Ta mądrość, wywodząca się z kultury Indian

kanadyjskich Haidów, stanowi znakomitą ilustrację wyzwania stojącego przed obecnym pokoleniem: zmienienia naszego stylu życia i określenia nowych dróg efektywnego, sprawiedliwego społecznie i zrównoważonego ekologicznie rozwoju gospodarczego, który zapewni sprawiedliwy rozdział bogactwa i zagwarantuje wszystkim obywatelom możliwość prowadzenia godnego życia.

2.2 Niektóre przemiany wymagają inicjatyw ogólnych, takich jak przepisy prawne, publiczne bądź prywatne programy inwestycyjne itp. Inne z kolei wymagają inicjatyw oddolnych obywateli, którzy są świadomi konieczności wniesienia także przez nich osobistego wkładu, który przejawia się w szczególności poprzez zmianę zachowań i modeli konsumpcji, zaangażowanie w inicjatywy i działania samorządowe na rzecz zrównoważonego rozwoju lub wsparcie dla nich.

2.3 Rządy i Unia powinny uznać, że inicjatywy oddolne są niezbędne dla osiągnięcia nie tylko bardziej zrównoważonej gospodarki, ale też celów w dziedzinie zrównoważonego rozwoju, określonych przez instancje polityczne. Inicjatywa na szczeblu UE mogłaby z pewnością przynieść znaczną wartość dodaną, np. poprzez opublikowanie sprawdzonych rozwiązań w zakresie zobowiązań i inicjatyw obywateli i samorządów lokalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju.

2.4 Niniejsza opinia ma zatem na celu sformułowanie zaleceń dotyczących działań, które Europa mogłaby podjąć, by zwiększyć skuteczność i liczbę wspólnych inicjatyw podejmowanych przez instytucje, przedsiębiorstwa, związki zawodowe, organizacje pozarządowe, inne stowarzyszenia lub podmioty społeczeństwa obywatelskiego, by wspierać postępy w dziedzinie zrównoważonego rozwoju.

2.5 W niniejszej opinii EKES zastanawia się nad sposobami bardziej aktywnego wkładu całego społeczeństwa obywatelskiego w zrównoważony rozwój oraz nad rodzajem struktur ramowych, jakie należy wprowadzić w Europie, aby wesprzeć inicjatywy w tej dziedzinie i maksymalnie zwiększyć ich skuteczność.

3. **Wyzwanie dla społeczeństwa obywatelskiego: stać się siłą napędową propagowania zrównoważonego rozwoju**

3.1 Obecnie wiele się mówi o zmianie klimatu, stanowiącej niewątpliwie zagrożenie o potencjalnie katastrofalnych przyszłych konsekwencjach. Nie jest to jednak jedyne zjawisko, stanowiące przeszkodę dla zrównoważonego rozwoju naszych społeczeństw: utrata różnorodności biologicznej, wylesianie, degradacja gleb, odpady toksyczne, metale ciężkie, zanieczyszczenia organiczne, niekontrolowany rozwój miast, nierówności i niesprawiedliwość społeczna itp. to także wielkie problemy, przed jakimi stoi ludzkość.

3.2 Aby osiągnąć styl życia zrównoważony z ekologicznego i społecznego punktu widzenia, trzeba będzie odejść od modelu skierowanego na coraz większy wzrost niezgodny z rozwojem zrównoważonym i przejść od epoki nadmiernej konsumpcji i marnotrawstwa do epoki dobrobytu, w której nacisk położony będzie na rozwój ludzki i społeczny i w której, zgodnie ze sformułowaniem Rady Społeczno-Gospodarczej i Ekologicznej Francji, *istota ludzka będzie traktowana jak istota biologiczna i społeczna, podlegająca wpływom natury i kultury; jako osoba.*

3.3 Zachowania sprzeczne ze zrównoważonym rozwojem nie są jednak zjawiskiem wyłącznie współczesnym. Od zawsze postępowanie człowieka względem środowiska było „mało zrównoważone”. To, co się zmieniło, to skala i tempo degradacji ekosystemów spowodowanej sposobami produkcji i konsumpcji.

3.4 Zmieniło się także to, że obecna wiedza naukowa dotycząca funkcjonowania ekosystemów pozwala (z zachowaniem proporcji) wykazać i zrozumieć powagę sytuacji, a także wskazać w naszych społeczeństwach wiele zachowań, które nie są zgodne ze zrównoważonym rozwojem. Oczywiście sygnały alarmowe nie są jednak najwyraźniej wystarczające, aby społeczeństwa stały się dostatecznie świadome swoich działań i obrały zachowania bardziej sprzyjające zrównoważonemu rozwojowi i odpowiedzialne społecznie.

3.5 Pierwotnie koncepcja zrównoważonego rozwoju koncentrowała się głównie na trosce o zasoby naturalne (wyczerpywanie się zapasów węglowodorów kopalnych) oraz zanieczyszczenie (zniszczenie warstwy ozonowej), poprzez wprowadzanie norm emisji dla produktów szkodliwych, czy też progów wydobycia zasobów. Nabrała ona bardziej ogólnego charakteru dzięki włączeniu ograniczeń związanych ze wzrostem gospodarczym i spójnością społeczną. Zrównoważony rozwój łączy zatem troskę o sprawiedliwy rozwój społeczeństw, zwłaszcza przeciwdziałanie ubóstwu, z troską o przekazanie przyszłym pokoleniom zdrowego, bogatego i różnorodnego środowiska.

3.6 Koncepcja zrównoważonego rozwoju rozszerzyła się zatem z biegiem lat. Początkowo ekosystemami zajmowały się przede wszystkim ruchy ekologiczne rozwijające się wszędzie

na Zachodzie. Obecnie wszystkie partie polityczne podjęły tematykę ochrony środowiska, która została poszerzona o zagadnienia zrównoważonego rozwoju.

3.7 Należy zaznaczyć, że społeczeństwo obywatelskie nie pozostało beczynne. Już teraz wielu obywateli podejmuje indywidualne lub wspólne działania na rzecz bardziej zrównoważonego stylu życia. Dla przykładu:

— w miejscach pracy: pracodawcy i pracownicy starają się zużywać mniej energii, zmniejszyć ilość odpadów i rozwijają bardziej zrównoważone środki produkcji;

— w handlu hurtowym i detalicznym: handlowcy porozumiewają się z klientami, aby określić najlepsze środki promocji bardziej zrównoważonych produktów;

— w gospodarstwach domowych: obywatele podejmują środki na rzecz zwiększenia wydajności energetycznej w mieszkaniach, unikania marnotrawstwa, zmniejszenia zużycia wody i propagowania recyklingu;

— w krajowych systemach nauczania niektórych państw członkowskich od najmłodszych lat uwrażliwia się uczniów na kwestie poszanowania środowiska i zrównoważonego rozwoju.

3.8 Także na szczeblu regionalnym powstały organizacje zawodowe i stowarzyszenia oraz grupy dyskusyjne mieszkańców, by omówić zagadnienia zrównoważonego rozwoju, wydawać opinie i podejmować działania.

3.9 Tymczasem, mimo bardzo silnego nagłośnienia tej tematyki przez media podczas niedawnej Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu w Kopenhadze, zainteresowanie kwestią zrównoważonego rozwoju wyraźnie spadło. Można to tłumaczyć faktem, że przeciwdziałanie zmianie klimatu, które jest jedynie (istotnym) elementem zrównoważonego rozwoju, czasem przysłania inne ważne dziedziny działania. Do rozczarowania obywateli, którzy spodziewali się formalnego zobowiązania ze strony władz politycznych, dochodzi pewien sceptycyzm wobec rzeczywistego zagrożenia, jakim jest zmiana klimatu. Sceptycyzm ten głoszony jest przez niektórych naukowców i instancje polityczne, które kwestionują powagę sytuacji, co jedynie zwiększa spadek entuzjazmu z jednej strony, a z drugiej – nasilenie ruchu kontestatorskiego.

3.10 Rezolucja EKES-u zatytułowana „*Nie ma odwrotu*”, z dnia 23 listopada 2009 r., skierowana do konferencji kopenhaskiej, nabiera nowego znaczenia i jest adresowana do ogółu społeczeństwa obywatelskiego: przedsiębiorstw, związków zawodowych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Wszyscy będą musieli podjąć wysiłki w celu złagodzenia zmiany klimatu i dostosowania się do niej.

3.11 W świetle rozczarowującego wyniku konferencji kopenhaskiej i związanego z nim ryzyka zubożenia, społeczeństwo obywatelskie bardziej niż kiedykolwiek powinno się zmobilizować. Jak sugerował EKES, społeczeństwo obywatelskie powinno domagać się, aby Unia Europejska *nie uległa pokusie wykorzystania porażki kopenhaskiej jako pretekstu do obniżenia własnych ambicji i zmniejszenia zobowiązań, lecz podwoiła wysiłki na rzecz wprowadzenia modelu rozwoju o niskiej emisji dwutlenku węgla i chroniącego zasoby naturalne, dla którego źródłem konkurencyjności byłaby zdolność powiązania innowacyjności z inwestycjami produkcyjnymi i kapitałem ludzkim.*

3.12 Nie da się bowiem zaprzeczyć, że między dziedzinami ochrony środowiska, gospodarki, społeczeństwa i kultury zachodzą interakcje. Wiąże się z tym konieczność przyjęcia podejścia interdyscyplinarnego, obejmującego ogół podmiotów o bardzo różnych kompetencjach i zainteresowaniach, których zadaniem byłoby przekroczenie podziałów instytucjonalnych i sektorowych oraz połączenie swej wiedzy eksperckiej i zdrowego rozsądku. Ważne jest bowiem, by uniknąć sytuacji, w której poglądy różnych grup społeczeństwa wzajemnie by się znosiły, a podjęcie decyzji przypadłoby przedstawicielom wybieralnych władz lub najlepiej zorganizowanym grupom interesu.

3.13 Inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego w tej dziedzinie mogą być rzeczywiście siłą napędową decyzji politycznych. Społeczeństwo obywatelskie jest zdolne zgromadzić podmioty i decydentów politycznych, uwrażliwić wszystkie grupy społeczeństwa na kwestie stylu życia, konsumpcji i produkcji oraz doprowadzić do realizacji ambitnych inicjatyw i działań.

4. Debata publiczna na temat zrównoważonego rozwoju – chronologia wydarzeń

4.1 Dzięki deklaracji Światowej Konferencji ONZ w sprawie Środowiska Naturalnego i Rozwoju (UNCED), która odbyła się w Rio w 1992 r., społeczeństwo obywatelskie zostało po raz pierwszy oficjalnie włączone w dyskusje na temat rozwoju zrównoważonego. Pośród 27 zasad urzeczywistniania rozwoju zrównoważonego, które przyjęto na tej konferencji, postanowiono „że społeczeństwo powinno być zaangażowane w proces podejmowania decyzji” oraz że „kobiety, młodzież, samorządy lokalne i mniejszości mają do odegrania większą rolę w stosunku do obecnej sytuacji”.

4.2 Rozdział 28 Agendy 21 (program urzeczywistniania zrównoważonego rozwoju opracowany na szczycie w Rio) wzywa władze lokalne do włączenia zrównoważonego rozwoju do ich programów działania, opierając się na „mechanizmie konsultacji ze społeczeństwem”.

4.3 Uznano zatem konieczność zapewnienia udziału społeczeństwa obywatelskiego w analizie skutków działań publicznych, w podejmowaniu ostatecznych decyzji i zobowiązań w zakresie zrównoważonego rozwoju. W związku z tym wszystkie zainteresowane z różnych względów strony (z

których część, zwłaszcza przyszłe pokolenie, jest siłą rzeczy nieobecna) będą musiały zostać ściśle zaangażowane w opracowywanie i realizację projektów.

4.4 Od tamtej pory organizacje pozarządowe, a następnie przedsiębiorstwa, związki zawodowe, samorządy terytorialne i lokalne oraz inne stowarzyszenia domagają się miejsca w debacie na równi z podmiotami instytucjonalnymi i politycznymi. Są one źródłem wielu działań, inicjatyw i zaleceń dotyczących zachowań zgodnych ze zrównoważonym rozwojem.

5. Działania społeczeństwa obywatelskiego

5.1 EKES, jako instytucjonalny przedstawiciel zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu wspólnotowym, od lat zajmuje się zrównoważonym rozwojem i powołał w 2006 r. Centrum Monitorowania Rozwoju Zrównoważonego. Celem CMRZ jest wspieranie wkładu społeczeństwa obywatelskiego w określanie polityki zrównoważonego rozwoju, godzącej interesy gospodarcze, społeczne i ochronę środowiska. W tym kontekście EKES opracował wiele opinii i zaleceń dotyczących zasadniczych kwestii związanych z rozwojem zrównoważonym i w dalszym ciągu będzie proponował praktyczne rozwiązania, na wzór tych zawartych w opinii w sprawie stworzenia zrównoważonej gospodarki poprzez zmianę naszych zachowań konsumenckich (INT 497).

5.2 Niemniej należy stwierdzić, że znaczenie podmiotów instytucjonalnych i politycznych jest nadal bardzo duże w porównaniu ze znaczeniem społeczeństwa obywatelskiego. Tymczasem pewne działania, pozornie służące propagowaniu zrównoważonego rozwoju, wynikają raczej z interesów politycznych, finansowych czy ideologicznych niż ekologicznych tych czy innych grup. Zachodzi zatem ryzyko, że zrównoważony rozwój stanie się instrumentem przywłaszczonym przez grupy nacisku, służącym celom czasem bardzo odległym od początkowych.

5.3 Rzadko udaje się przeciw zaangażować wszystkie strony. Często część społeczeństwa obywatelskiego daje o sobie znać dopiero wtedy, gdy rozwiązanie problemów staje się palące, podczas gdy poza nagłymi sytuacjami grupy nacisku i kontestatorzy mają wolne pole działania.

5.4 Chodzi zatem o wyjście poza proste działania informacyjne i znalezienie środków służących osiągnięciu demokracji uczestniczącej, w ramach której struktury konsultacyjne obejmują całe społeczeństwo obywatelskie i pozostają reprezentatywne i aktywne w perspektywie długoterminowej, godząc problemy ochrony środowiska, społeczne i gospodarcze w ramach działań lokalnych i globalnych. W tym kontekście istotne jest, by równoległe do działań globalnych, propagować inicjatywy lokalne i ściśle zaangażować w nie społeczeństwo obywatelskie. Jest to najlepszy sposób na to, by osoby, do których ostatecznie działania te są kierowane, się z nimi utożsamiały.

6. Społeczeństwo obywatelskie reprezentatywne i aktywne w perspektywie długoterminowej

6.1 W ramach systemu wielopoziomowego sprawowania rządów, stosowanego w Unii Europejskiej, nie jest wskazane odwoływanie się wyłącznie do demokratycznie wybranych instytucji reprezentatywnych, by zapewnić udział obywateli w debatach i procesie podejmowania decyzji.

6.2 W konwencji z Aarhus, wynegocjowanej w ramach Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych (EKG ONZ), wymienione są zasady efektywnego udziału obywateli w decyzjach dotyczących środowiska naturalnego. Dotyczy ona prawa dostępu do informacji, udziału obywateli w procesie podejmowania decyzji oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w każdym przypadku w dziedzinie środowiska naturalnego.

6.3 Konwencja z Aarhus stanowi w szczególności, że każdy samorząd lokalny powinien udostępnić wszelkie informacje o środowisku, które znajdują się w jego posiadaniu, każdemu wnioskodawcy, bez konieczności potwierdzenia przez tę osobę jej tożsamości ani uzasadniania motywów wniosku. W swej opinii w sprawie dyrektywy 2003/4/WE EKES negatywnie ocenił fakt, że transpozycja konwencji do prawa wspólnotowego nie była zgodna z niektórymi postanowieniami wspomnianej konwencji, m.in. w odniesieniu do „upoważnionego organu” uprawnionego do dostępu do informacji. EKES uważa, że konieczny jest przegląd tej dyrektywy. Ponadto Komitet ubolewa nad brakiem na szczeblu UE ogólnej oceny stosowania omawianej konwencji, w sytuacji gdy państwa, które ratyfikowały konwencję, mają obowiązek sporządzania sprawozdania z jej stosowania.

6.4 Przede wszystkim należy zdefiniować docelową grupę osób, która miałaby wziąć udział w opracowywaniu i formułowaniu polityki w zakresie zrównoważonego rozwoju. Na tym etapie należy także podjąć decyzje dotyczące procedur rekrutacji ochotników i ustalić konkretne cele oraz metody, procedury oceny i rozpowszechniania wyników.

6.5 Ponieważ zrównoważony rozwój dotyczy bezpośrednio wszystkich obywateli bez wyjątku, grupa, która zabierze głos, będzie reprezentatywna jedynie wtedy, gdy obejmie szerokie spektrum cech socjodemograficznych oraz bardzo różnorodnych ekspertyz i opinii.

6.6 Jest zatem ważne, aby wyraźnie zidentyfikować problemy i zdefiniować konkretne cele priorytetowe do osiągnięcia w perspektywie krótko- i średniookresowej, uwzględniając jednocześnie wymiar społeczny i kulturowy problemów, które powinny być zbliżone do rzeczywistych interesów obywateli. Pociąga to za sobą konieczność ustalenia hierarchii problemów i rozpatrywania ich według pierwszeństwa, wagi ich konsekwencji i związanych z nimi szkód oraz kosztów ich rozwiązania.

6.7 Obywatele powinni rozumieć swój udział jako przyjęcie odpowiedzialności, tzn. powinni być zaangażowani w inicjatywy we wczesnym stadium, od momentu opracowywania strategii i projektów, i odgrywać aktywną rolę na każdym etapie procesu.

6.8 Na każdym etapie debaty i poszukiwania kompromisowych rozwiązań należy wyznaczyć na szczeblu lokalnym, regionalnym lub krajowym osobę, tzw. rzecznika zrównoważonego rozwoju, mogącą wykazać się doświadczeniem w prowadzeniu debat, osobę niezależną od wszelkich grup interesu. Rzecznik ten byłby odpowiedzialny za informowanie, zachęcanie i rekrutację wszystkich obywateli zainteresowanych tą tematyką i pragnących wziąć udział w debacie. Powinien on zapewnić centralną koordynację działań, czuwając jednocześnie nad tym, aby wszystkie opinie zostały wysłuchane, a wszyscy uczestnicy mieli możliwość zabrania głosu w debacie, zapewniając jej prawidłowy przebieg.

6.9 Rzecznik powinien także odgrywać rolę łącznika i wypowiadać się na forum publicznym i w kontaktach z mediami, aby głos obrońców zrównoważonego rozwoju mógł zostać wysłuchany, czuwać nad poprawnością informacji i zapobiec sytuacji, w której prasa monopolizowałaby uwagę społeczeństwa w sposób stronniczy. Rzecznik powinien ponadto ściśle współpracować z podmiotami odpowiedzialnymi za edukację szkolną, aby upowszechnić podnoszenie świadomości w zakresie zrównoważonego rozwoju od najmłodszych lat.

6.10 Aby mieć możliwość zachęcenia jak największej liczby obywateli do aktywnego udziału w procesie podejmowania decyzji dotyczących zrównoważonego rozwoju, trzeba będzie przeanalizować i wyeliminować powody leżące u podstaw raczej niezdecydowanego i biernego podejścia dużej części społeczeństwa.

7. Usunięcie przeszkód dla aktywnego udziału społeczeństwa obywatelskiego

7.1 Środki przeciwdziałania degradacji ekosystemów i na rzecz zmiany stylu życia stały się obecnie przedmiotem programowania długookresowego, zamiast stanowić program operacyjny realizowany w perspektywie krótkookresowej. Wyzwania są wciąż jeszcze zbyt często postrzegane jako problemy ekologiczne, które dopiero z wolna przybierają rozmiary katastrofalne, chwilowo są bez znaczenia, ale w ostatecznej perspektywie stają się dramatyczne. Jest to wizja utylitarystyczna, ograniczająca świadomość problemów środowiska do życia codziennego i widocznych skutków i szkód, a zaniedbująca potencjalne, niedostrzegalne lub niestwierdzone ryzyko.

7.2 Aby wszyscy obywatele zrozumieli, dlaczego ważna jest zmiana zachowań, należy ich informować i wyjaśniać te kwestie używając jasnego języka, unikając terminologii specjalistycznej i wyszukanej. Niemniej lepiej byłoby nie uciekać się do sloganów i unikać zastępowania argumentów naukowych emocjonalnymi.

7.3 Doskonalsze komunikowanie, z wykorzystaniem wielu rodzajów środków przekazu, jasnych i zrozumiałych komunikatów, z pewnością umożliwiłoby lepsze rozeznanie obywateli w problemach, przed jakimi stoją, oraz większe utożsamianie się z działaniami, jakie należy podjąć.

7.4 Komunikaty powinny być ponadto obiektywne. Zасыpywanie obywateli surowymi danymi, przedstawianymi jako niezbite dowody, podczas gdy są one mało wiarygodne, wywołuje efekt przeciwny do zamierzonego, jak stwierdził byłego wiceprezydenta Stanów Zjednoczonych, że Arktyka w ciągu pięciu lat straci letnią pokrywę lodową. Deklaracje takie w rezultacie wzbudzają nieufność wobec decydentów politycznych oraz powodują zubożenie na rzeczywiste problemy.

7.5 Przejaskrawione przepowiednie, zwiastujące dramatyczne katastrofy, natychmiastowe i bezsporne, tworzą atmosferę permanentnego strachu, prowadzącą do egocentryzmu i służącą za pretekst do uzasadniania zachowań typu NIMBY (*not in my backyard*, nie na moim podwórku), fatalnych dla spójności społecznej i zrównoważonego rozwoju. Inicjatywy lokalne przeciwko instalacji elektrowni wiatrowych, które szpecą krajobraz, czy też nielegalne spalanie odpadów w celu uniknięcia opłat za wywóz stanowią charakterystyczne przykłady ilustrujące ten rodzaj skupienia na sobie.

7.6 Zubożenie to jest poważnym problemem, ponieważ nawet jeśli konsekwencje nie są prawdopodobnie tak dramatyczne, jak niektórzy chcieliby nam wmówić, to istnieją problemy wymagające szybkiego rozwiązania. Zgodnie z zasadą ostrożności lepiej jest reagować w sytuacjach potencjalnie niebezpiecznych, niż czekać aż niebezpieczeństwo zostanie naukowo udowodnione.

7.7 Trzeba będzie zadbać o to, by wyniki udziału obywateli i sukcesy z nim związane zostały zebrane i rozpowszechnione poza gronem specjalistów, mając na uwadze, że przykłady sprawdzonych rozwiązań są najlepszym sposobem upowszechniania postępu.

7.8 W celu zapewnienia zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w perspektywie długoterminowej konieczne będzie uwydatnienie i opublikowanie propozycji wysuniętych przez obywateli, które zostały zastosowane w praktyce, choćby tylko częściowo.

7.9 Należy zwiększyć wysiłki na rzecz poszukiwania metod, umożliwiających zmianę zachowań ludzkich. Bardzo użytecznym środkiem jest z pewnością włączenie kształcenia w zakresie zrównoważonego rozwoju do krajowych systemów oświaty, w celu uwrażliwienia na te kwestie dzieci od najmłodszych lat. W tym właśnie duchu EKES rozpoczął debatę dotyczącą możliwości stworzenia europejskiej sieci krajowych forów kształcenia i szkolenia w zakresie czystej energii.

8. Ocena działań

8.1 Wielość podmiotów pociąga za sobą ogromną różnorodność form i treści działań, które wcale nie dają się porównać i w przypadku których rzadko można znaleźć wspólny układ odniesienia. Dlatego też konieczna jest regularna ocena działań w zakresie zrównoważonego rozwoju.

8.2 Co więcej, instrumentalizacja zrównoważonego rozwoju z jednej strony, a z drugiej – czasem nadmiernie rozbudowane przepisy, wymagają stosowania stałej oceny, na podstawie wskaźników postępów w realizacji projektów.

9. Wskaźniki oceny

9.1 Zgodnie z programem działań przyjętym w Rio w 1992 r., państwa będą musiały wdrożyć wspólny system monitorowania i oceny postępów dokonanych ogólnie w zakresie zrównoważonego rozwoju, a zwłaszcza w zakresie programów lokalnych. Muszą także opracować akceptowane przez wszystkich wskaźniki w dziedzinie gospodarczej, społecznej i ochrony środowiska, stanowiące stosowną podstawę podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach. Wskaźniki te powinny być wynikiem konsensusu i dawać reprezentatywny obraz trzech wymiarów zrównoważonego rozwoju.

9.2 Ocena opiera się na diagnozie, analizie i zaleceniach. Jej celem ma być określenie wartości danej polityki, programu czy działania. Trzeba jednak uznać, że wymiary środowiskowy, ludzki i społeczny są często trudne do oceny. Należy mimo to podjąć ten wysiłek, ponieważ dominacja PKB, który do chwili obecnej jest głównym punktem odniesienia w dziedzinie dobrobytu i jakości życia, może prowadzić do podejmowania przez polityków decyzji szkodliwych dla spójności społecznej i środowiska naturalnego oraz do zaniedbywania potrzeb przyszłych pokoleń⁽¹⁾.

9.3 W ocenie rozwoju zrównoważonego chodzi o uchwycenie trendów w dwóch podstawowych dziedzinach: 1) ocena zdolności absorpcyjnych środowiska; 2) ocena rozwoju zarządzania społecznościami ludzkimi.

9.4 W przyjętej niedawno opinii (CESE 647/2010 „Wyjść poza PKB – pomiar postępu w zmieniającym się świecie”, sprawozdawca: Josef Zbořil) EKES docenia starania Komisji o rozszerzenie rachunków narodowych na kwestie środowiskowe i społeczne. Propozycja dotycząca ram prawnych dla rachunkowości środowiskowej ma zostać przedstawiona w 2010 r. Dostępne obecnie wskaźniki społeczne z rachunków narodowych nie są jak dotąd w pełni wykorzystywane. Można oczekiwać, że potrzeba korzystania z tych wskaźników będzie rosła w miarę opracowywania całościowego i zintegrowanego podejścia do mierzenia i oceny postępów w zmieniającym się świecie.

⁽¹⁾ Dz.U. C 100 z 30.4.2009.

10. Metoda oceny

10.1 Różnorodność programów i działań wdrażanych przez krajowe, regionalne i lokalne władze publiczne w celu propagowania zachowań i stylu życia zgodnych ze zrównoważonym rozwojem powoduje konieczność przeprowadzania oceny wielowymiarowej. Trzeba jednak mieć świadomość tego, że akceptowalność oceny jest bardzo różna w zależności od wybranych obszarów, metod i kryteriów.

10.2 Ocena na szczeblu państw członkowskich będzie musiała ponadto być pluralistyczna, wyrażona przez wszystkie zainteresowane podmioty i osoby: organy odpowiedzialne za opracowywanie i wdrażanie działań, organy regulacyjne, podmioty świadczące usługi, przedstawiciele konsumentów, związków zawodowych i społeczeństwa obywatelskiego itp. Badanie opinii publicznej, pomimo faktu, że wyniki są czasem trudne do interpretacji, stanowi część polityki informowania, podnoszenia świadomości i zwiększania zaangażowania obywateli i przedsiębiorstw, i umożliwia im komunikowanie się z podmiotami odpowiedzialnymi za ocenę oraz zgłaszanie do nich skarg.

10.3 Ocena ta będzie musiała być nie tylko pluralistyczna, ale też niezależna i sprzeczna, biorąc pod uwagę fakt, że poszczególne podmioty reprezentują odmienne interesy, a czasem wręcz zajmują przeciwległe pozycje i nie mają do dyspozycji ekwiwalentnych informacji i ekspertyz.

10.4 Ocena skuteczności i efektywności środowiskowej, gospodarczej i społecznej poszczególnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju nie może opierać się na jednym kryterium, lecz na całym ich szeregu.

10.5 Ocena ma sens jedynie w odniesieniu do wyznaczonych celów i zadań, należących do trzech filarów strategii lizbońskiej (wzrost gospodarczy, spójność społeczna i ochrona środowiska). Musi zatem opierać się na wielu kryteriach.

10.6 Na wzór propozycji EKES-u w sprawie usług świadczonych w interesie ogólnym⁽²⁾, system oceny powinien opierać się na sprawozdaniach okresowych sporządzanych na szczeblu krajowym bądź lokalnych przez organy odpowiedzialne za ocenę, ustanowione przez państwa członkowskie zgodnie z zasadami określonymi powyżej.

10.7 Na płaszczyźnie UE natomiast trzeba będzie określić procedury wymiany, zestawiania, porównywania i koordynacji. Zadaniem Unii będzie stymulowanie procesu niezależnej oceny poprzez opracowanie – w porozumieniu z przedstawicielami zainteresowanych podmiotów – metodyki oceny ujednoliconej na poziomie europejskim na podstawie wspólnych wskaźników. Będzie ona musiała także przewidzieć warunki jej funkcjonowania.

10.8 Aby ocena ta była stosowna i przydatna, należy ustanowić pluralistyczny komitet sterujący, złożony z przedstawicieli wszystkich zainteresowanych stron. Zadania tego komitetu sterującego doskonale mieściłyby się w kompetencjach Europejskiej Agencji Środowiska, we współpracy z Centrum Monitorowania Zrównoważonego Rozwoju działającym w EKES-ie.

10.9 Komitet sterujący powinien odpowiadać za:

- zdefiniowanie stosownych wskaźników;
- metodykę oceny;
- opracowywanie specyfikacji dotyczącej zlecanych badań;
- zlecenie tych badań na podstawie licznych ekspertyz i porównywaniu wyników z różnych źródeł;
- krytyczny przegląd sprawozdań;
- upowszechnianie sprawdzonych rozwiązań i nowatorskich podejść;
- formułowanie zaleceń;
- rozpowszechnianie wyników.

10.10 Prowadzony ze wszystkimi zainteresowanymi stronami dialog na temat sprawozdań oceniających mógłby odbywać się w formie corocznej konferencji poświęconej wynikom działań na rzecz zrównoważonego rozwoju, na której by przedstawiano przykłady sprawdzonych rozwiązań.

Bruksela, 26 maja 2010 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Mario SEPI

⁽²⁾ Dz.U. C 162 z 25.6.2008, s. 42.